«Слово», 2015.
3. Гребенюк А. Руханки для дітей: з якого віку робити і чи є користь. URL: https://etabletka.ua/blog/article/rukhanky-dlya-ditey-z-yakoho-viku-robyty-i-chy-ye-koryst-57 (дата звернення: 20.03.2026)
4. Дячко Л. І. Рухливі ігри відповідно до теми дня: авторська розробка. 2020. URL: https://naurok.com.ua/avtorska-rozrobka-ruhlivi-igri-vidpovidno-dl-tem-urokiv-temi-dnya-222621.html (дата звернення: 20.03.2026).
5. Колосова Н. А., Ніколюк К. О. Дизайн інтер'єру в дошкільному навчальному закладі. *APT – простір.* 2024. Вип. 1. URL: https://art-space.kubg.edu.ua/index.php/journal/article/view/86 (дата звернення: 20.03.2026)
6. Про дошкільну освіту : Закон України від 06.06.2024 № 3788-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3788-20#Text (дата звернення: 20.03.2026).
7. Рудківська Н. Співвідношення ігор і вправ у забезпеченні розвитку мовлення дітей дошкільного віку. *Актуальні проблеми гуманітарних наук*. 2021. URL: https://aphn-journal.in.ua/archive/41_2021/part_3/29.pdf (дата звернення: 20.03.2026).

ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТІСНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДИТИНИ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ: ПОНЯТТЯ, СУТНІСТЬ, ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ

Марія Наумова, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»
Науковий керівник: І.П.Рогальська-Яблонська, доктор педагогічних наук,професор,
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

FORMATION OF PERSONAL COMPETENCE IN A CHILD OF ELDER PRESCHOOL AGE: CONCEPT, ESSENCE, FEATURES OF FORMATION

Maria Naumova, master's student
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. *У статті порушено актуальну проблему формування особистісної компетентності дитини старшого дошкільного віку. Проаналізовано нормативну базу формування особистісної компетентності дитини старшого дошкільного віку. Основну увагу зосереджено на проведенні дефінітивного аналізу поняття «особистісна компетентність», визначенні основних засобів і умов її формування. Підкреслено важливість дошкільного дитинства у формуванні особистісної компетентності дитини.*

Ключові слова: *діти старшого дошкільного віку, особистісна компетентність, розвиток особистості, заклад дошкільної освіти*

The article addresses the актуальну проблему of forming personal competence in older preschool children. The regulatory framework for the development of personal competence in children of senior preschool age is analyzed. The main focus is placed on conducting a definitional analysis of the concept of "personal competence," as well as identifying the key means and conditions for its formation. The importance of preschool childhood in the development of a child's personal competence is emphasized.

Keywords: *older preschool children, personal competence, personality development, preschool education institution.*

Сучасній освітній галузі притаманні значні трансформаційні перетворення, які детермінують переорієнтацію класичної системи дошкільної освіти на розвиток ключових компетентностей. Однією з таких компетентностей є особистісна. Ця компетентність означена у Базовому компоненті дошкільної освіти. Вона становить базисом для загального

гармонійного розвитку дитини. Проявами сформованості особистісної компетентності є якості дитини, рівень її самосвідомості, самоідентифікації, самооцінки й саморозуміння.

Хоча й важливість формування особистісної компетентності й означена концептуальними освітніми документа й науковими розвідками, проте сьогодні фіксується поліваріантність її дефініції, відчувається недостатність наукового обґрунтування педагогічних умов, які забезпечують цілісне формування особистісної компетентності; потребують додаткового вивчення механізми формування цієї компетентності у закладах дошкільної освіти, перспективний досвід її формування у закладах дошкільної освіти й поза ним.

У наукових публікаціях приділяється значна увага дефінітивному аналізу термінологічного сполучення «особистісна компетентність». Зокрема, у наукових розвідках О. Кононко це поняття визначається як здатності особистості до свідомої мотивації, до регулювання, організації, контролю й оцінювання результативності власної діяльності із урахуванням вкладених у неї особистісних зусиль [4]. Із сукупністю знань, умінь і навичок, можливостей особистості розвиватись та функціонувати співвідносить досліджуваний феномен О. Демчук [2].

Т. Завязун трактує поняття «особистісна компетентність дошкільника» як здатність дитини до розуміння себе, своїх емоцій, потреб, бажань, до взаємодії з оточенням [3, с. 93]. О. Шевченко пропонує під особистісною компетентністю розуміти здатність до виявлення, осмислення, прояву, оцінювання, розвитку, довільного регулювання власних здібностей, до розробки, розвитку й реалізації своїх життєвих планів, базованих на усвідомленні соціальних потреб та особистісних цінностей [8]. У розумінні Т. Піроженко особистісна компетентність є сукупністю сформованих у дитини вольової регуляції, самостійності, основ світогляду, мотивації до активності, усвідомлення свого місця серед інших людей [7, с. 3].

Окрім дефініції, поліваріантною є структура особистісної компетентності. Зокрема, структурними частинами досліджуваного феномена є: антропологічний (своєрідність індивідуального стилю діяльності й поведінки, унікальні способи самовираження); індивідуально-особистісний (пов'язаний із процесами самопізнання, самовизначення, усвідомлення власних цінностей та окреслення свого місця в суспільстві); ситуативний (виявляється у здатності гнучко й адекватно реагувати на життєві виклики, проблемні обставини та змінні умови); соціальний (зумовлений особливостями взаємодії з іншими людьми, нормами співжиття та правилами функціонування в соціальному середовищі) [3].

Науковці також окреслюють певні критерії сформованості особистісної компетентності у дітей старшого дошкільного віку. Це такі, як: спроможність вирішувати доступні за складністю завдання; уміння знаходити, опрацьовувати й критично оцінювати інформацію, а також готовність до прийняття обґрунтованих рішень; здатність усвідомлювати й аналізувати соціальні наслідки власних вчинків; розвинені навички комунікації, участі в ігровій діяльності, взаємодії та ефективної співпраці в колективі; уміння самостійно планувати й організовувати власну діяльність; сформованість аналітичного мислення, здатність до конструктивної взаємодії, незалежного ухвалення рішень, регулювання власних емоційних станів [2; 6]. Наявність різних підходів до визначення сутності особистісної компетентності, узагальнення наукових підходів до трактування сутності поняття «особистісна компетентність», до її структурних компонентів і критеріїв сформованості у дітей старшого дошкільного віку дає підстави для глибшого осмислення цього феномена, що й зумовило напрям наукового дослідження.

У Базовому компоненті дошкільної освіти передбачено формування таких компетентностей дошкільників, як: рухова, здоров'язбережувальна, особистісна, предметна-практична, технологічна, сенсорно-пізнавальна, логіко-математична, дослідницька, природничо-екологічна, ігрова, соціально-громадянська, мовленнєва, комунікативна, художньо-мовленнєва, мистецько-творча (інваріативний складник дошкільної освіти); спортивно-ігрова, цифрова, мовленнєва, хореографічна (варіативний складник дошкільної освіти) [1]. Для кожної із компетентностей визначено емоційно-ціннісне ставлення, яке

формується, знання, уміння, навички, передбачено участь батьківської спільноти у формуванні усіх компетентностей дітей дошкільного віку.

Особистісна компетентність є однією із компетентностей, важливість формування якої підтверджена у Базовому компоненті дошкільної освіти. Її формування здійснюється упродовж тривалого часу, проте саме старший дошкільний вік (5–6 років) характеризується активним розвитком рефлексії, формуванням образу «Я», появою довільності поведінки та внутрішньої мотивації, закладенням передумов особистісної зрілості, успішного навчання та соціалізації. Базовим компонентом дошкільної освіти особистісна компетентність визначається як інтегрована характеристика, що відображає здатність дитини усвідомлювати себе як особистість, регулювати власну поведінку та взаємодіяти з іншими людьми. Особистісна компетентність охоплює розвиток самосвідомості дитини, формування позитивного образу «Я», адекватної самооцінки, здатності до саморегуляції та самоконтролю [1].

Реалізація особистісної компетентності дітей старшого дошкільного віку здійснюється через творчу активність дитини в ігровій, пізнавальній, образотворчій діяльності. Формування особистісної компетентності здійснюється через навчання дошкільників елементарним уявленням, позитивне ставлення до свого внутрішнього світу, становлення основ її світогляду і розвиненості її свідомості. Важливим показником формування особистісної компетентності дітей старшого дошкільного віку є здатність до співвіднесення й розмежування своїх намірів і мотивів, знань й умінь, до регуляції поведінки та діяльності, здатність до уявлення себе у минулому, теперішньому, майбутньому часі; орієнтування у своїх основних правах і обов'язках [1]. Іншими проявами сформованості особистісної компетентності є доброзичливе ставлення до себе й оточення, реалістичне усвідомлення власних можливостей і обмежень; високий рівень сформованості емпатійності та здатності до партнерської взаємодії, спрямованість на кооперацію з однолітками й дорослими, готовність брати участь у колективній діяльності та дотримуватися встановлених соціальних норм; спроможність самостійно ухвалювати рішення й ефективно долати труднощі [7, с. 3-4].

У межах формування особистісної компетентності у старших дошкільників важливо акцентувати увагу на адекватному рівні самооцінки, емпатії, готовності допомогти та уміння просити про допомогу; готовність до взаємодії, прагнення участі у різних видах діяльності, спілкуванні та грі; уміння бути самостійним [7, с. 3], розвиток пізнавальної та поведінкової автономії, ініціативність й креативність у різних видах діяльності [5, с. 124, 125].

Ефективність формування особистісної компетентності дітей старшого дошкільного віку залежить від педагогічних умов. До них можна віднести такі, як: створення розвивального освітнього середовища, орієнтованого на самостійність дитини; організація партнерської взаємодії «дитина – дорослий – однолітки»; цілеспрямований розвиток емоційно-ціннісної сфери дитини; використання проблемно-ігрових і життєво наближених ситуацій. Деталізація цих умов наведена у таблиці 1.

Таблиця 1

Педагогічні умови формування особистісної компетентності у дітей старшого дошкільного віку

Педагогічна умова	Характеристика	Очікуваний результат
Створення розвивального освітнього середовища, орієнтованого на самостійність дитини	Забезпечення варіативності діяльностей, доступності матеріалів, можливості вибору та самостійних дій дитини	Формування самостійності, ініціативності, здатності до планування та відповідальності
Організація партнерської взаємодії «дитина – дорослий – однолітки»;	Налагодження співпраці між дитиною, педагогом і однолітками на засадах довіри, діалогу та взаємоповаги	Розвиток комунікативних навичок, емпатії, уміння співпрацювати

Цілеспрямований розвиток емоційно-ціннісної сфери дитини	Створення умов для усвідомлення, вираження та регуляції емоцій, формування позитивного самосприйняття	Становлення самосвідомості, емоційної регуляції, внутрішньої мотивації
Використання проблемно-ігрових і життєво наближених ситуацій	Залучення дітей до розв'язання життєвих ігрових ситуацій, що потребують вибору та прийняття рішень	Розвиток критичного мислення, самостійності, здатності долати труднощі

Отже, особистісна компетентність дитини старшого дошкільного віку – це інтегральне, багатовимірне утворення, у якому консолідовано мотиваційні, ціннісні, пізнавальні та поведінкові характеристики та яке виявляється у здатності до самопізнання, саморегуляції, відповідальної взаємодії з оточенням та продуктивного розв'язання життєвих ситуацій. Компонентами особистісної компетентності є: антропологічний, індивідуально-особистісний, ситуативний, соціальний. Основними педагогічними умовами формування особистісної компетентності дітей старшого дошкільного віку є: організація партнерської взаємодії «дитина – дорослий – однолітки»; цілеспрямований розвиток емоційно-ціннісної сфери дитини; використання проблемно-ігрових і життєво наближених ситуацій. Вони дадуть змогу розвинути у старших дошкільників самостійність, ініціативність, здатність до планування та відповідальності, комунікативні навички, емпатію, уміння співпрацювати, самосвідомість, емоційну регуляцію, внутрішню мотивацію, критичне мислення, здатність до подолання труднощів, що є важливими показниками сформованості особистісної компетентності.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти. URL: https://ezavdnz.mcfr.ua/867852 (дата звернення: 22.03.2026).
2. Демчук О. Класифікація поняття життєвої компетентності особистості та його детермінанти. *European humanities studies: State and Society Issue* 1(II), 2019. URL: https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/969926.pdf (дата звернення: 22.03.2026).
3. Завязун Т. В. Вплив ігрової діяльності на всебічний розвиток дитини-дошкільника. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 5: Педагогічна науки: реалії та перспективи.* 2018. №64. С. 93-96.
4. Кононко О. Л. Особистісна компетентність майбутнього педагога: зміст, структура, умови формування. URL: https://ojs.itup.com.ua/index.php/iiu/article/view/187/188 (дата звернення: 22.03.2026).
5. Майданчук І., Матішак М. Особистісна компетентність дошкільників: наукові погляди на сутність поняття. *Актуальні проблеми дошкільної і спеціальної освіти: інновації та перспективи: матеріали всеукраїнської студентської конференції.* (22 травня 2024 р.) / – Івано-Франківськ: ПНУ, 2024. С. 125-126.
6. Найда Р.Г. До проблеми формування життєвої компетентності дитини в дошкільному закладі. *Вісник Житомирського ДУ імені І. Франка.* 2016. Вип. 2. С. 86-90. URL:http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/VZhDUP_2016_2_19.pdf(дата звернення: 22.03.2026).
7. Піроженко Т. Особистість дитини. Впроваджуємо оновлений Базовий компонент дошкільної освіти. *Дошкільне виховання.* 2021. № 8. С. 3-6.
8. Шевченко О. М. Формування особистісної компетентності старшокласників. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України.* 2012. Вип. 5. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/ Vnadps_2012_5_51.pdf (дата звернення: 22.03.2026).